

Oslavy 680. výročia prvej písomnej zmienky o obci

Autor: Peter Slašťan, Zverejnené: 21.06.2022, Aktualizované: 21.06.2022

Obec Kunešov si pripomína 680. výročie prvej písomnej zmienky o obci

Rok 2022 je rokom, keď si naša obec pripomína 680. výročie prvej písomnej zmienky o obci Kunešov. Prvýkrát je naša obec spomínaná v listine komorného grófa magistra Leopolda z roku 1342, kde je uvedená pod menom villa Sankt Michaelis. Touto listinou kráľ Karol Róbert udelil istému Vernherovi de Potschka dedičné richtárstvo v obci. Vtedy ešte osada patrila do kráľovského majetku. Od roku 1440 sa v listinách už užíva názov obce Kunešov v rôznych dobových a jazykových podobách. Pôvod tohto názvu nie je dodnes spoľahlivo objasnený a sú o tom len rôzne domnienky.

Obec Kunešov bola od svojho vzniku úzko spätá s mestom Kremnica, osobitne s rozvojom ťažby drahých kovov, najmä zlata, ku ktorému došlo v 14. storočí. S týmto súvisela aj nemecká kolonizácia Kremnice a jej okolia, ktorá začala v prvej polovici 14. storočia a trvala až do druhej polovice 15. storočia. Jej zámerom bolo zabezpečiť odborné pracovné sily pre ťažbu drahých kovov. Odkiaľ prišli kolonisti, v dobových listinách boli označovaní ako hostia, do Kunešova, to sa nedá presne zistiť. Podľa nárečia, ktoré si obyvatelia zachovali do najnovších čias sa usudzuje, že najväčšia časť prišla zo Sliezska a z dnešného juhozápadného Nemecka.

Kostol v našej obci vybudovaný okolo roku 1400 a je zasvätený sv. Michalovi archanjelovi. Spätosť s mestom Kremnica sa ešte prehĺbila potom, keď v roku 1429 uhorský kráľ Žigmund dal obec Kunešov, spolu s ďalšími okolitými obcami, do zálohy mestu Kremnica, za poskytnutú finančnú pôžičku. Keďže kráľ pôžičku nesplatil, obec prešla do majetku mesta Kremnica. Takto sa obyvatelia Kunešova stali poddanými mesta Kremnica a obec sa stala súčasťou kremnického mestského panstva. Tento stav trval až do zrušenia poddanstva v roku 1848. Mesto Kremnica bolo vrchnosťou a zemepánom pre obec Kunešov a jeho obyvateľov. Aj po zrušení poddanstva tesné väzby obce s mestom Kremnica zostali zachované. Majetkovoprávne pomery sa definitívne upravili až v rámci komasácie uskutočnenej v rokoch 1883 až 1887. V priebehu stáročí vždy platilo, že keď sa darilo mestu Kremnica, tak sa darilo aj obci Kunešov a keď mesto prežívalo krušné a ťažké časy, tak sa to prejavilo aj v živote obce. V pamäti obyvateľov natrvalo zostala uchovaná tragédia, keď v roku 1628 obec prepadol turecký oddiel a bolo odvedených 28 obyvateľov, z ktorých časť bola zavraždená v blízkom lese, ktorý sa odvtedy volá Mŕtvy les.

Obyvatelia obce sa živili prácou v kremnických baniach, kde dochádzali pešo cez vrch Jarabica a poľnohospodárstvom v náročných prírodných podmienkach, keďže chotár obce sa nachádza v nadmorskej výške okolo 800 m. Významná bola najmä živočíšna výroba zameraná na chov dobytky. Po období konjunktúry ťažby zlata, ktorú možno označiť za zlatý vek mesta aj jeho okolia, nastal už od začiatku 16. storočia postupný úpadok ťažby. To sa negatívne prejavilo aj v životných podmienkach obyvateľov Kremnice a okolia, ktoré sa stali ešte ťažšími, keď poklesol alebo úplne zanikol zárobok z baníckej práce.

Od začiatku 20. storočia väčší význam ako práca pri ťažbe drahých kovov v Kremnici, nadobudla práca pri ťažbe hnedého uhlia v Handlovej, kam postupne dochádzalo za prácou niekoľko stoviek mužov. Do Handlovej sa tiež chodilo pešo, avšak vzhľadom na väčšiu vzdialenosť sa už nedalo dochádzať denne, ale na týždňovky. Niektoré rodiny sa natrvalo presťahovali do Handlovej, kde bývali najmä v tzv. baníckej kolónii.

Kunešov bola najväčšia obec v blízkom okolí Kremnice. Pri sčítaní obyvateľov v roku 1940 v nej žilo 1967 obyvateľov, z toho takmer všetci boli nemeckej národnosti. Vzájomné spolužitie rôznych národností v kremnickom regióne bolo až do rokov 1944-45 v zásade pokojné. Väžnejšie konflikty neboli nikdy zaznamenané.

V medzivojnovom období v časoch Československej republiky obec žila pomerne dynamickým životom. Obyvatelia mali zákonne zaručené národnostné práva a školské vyučovanie prebiehalo v nemeckom jazyku. V roku 1926 bola dokončená oprava kostola sv. Michala archanjela po veľkom požiari z roku 1921, ktorý vážne poškodil aj centrálnu časť obce. V roku 1930 bola vybudovaná spevnená cesta na železničnú stanicu Kremnické Bane. V miestnej ľudovej škole – 8 tried sa ku koncu 30-tych rokov vzdelávalo okolo 300 detí; budova školy z roku 1898 už nestačila a vyučovalo sa aj v iných priestoroch v rámci obce.

Tragédie 20. storočia neobišli ani obec Kunešov a jej obyvateľov. V prvej svetovej vojne padlo 32 mladých mužov a 4 sa vrátili ako vojnoví invalidi. Vývoj po vzniku Československa

v roku 1918 priniesol popri technickom pokroku, ktorý však v obci ešte nebol veľmi badateľný, aj nové ideológie, ktoré prinášali skôr nepokoj a narušenie doterajších foriem života, keď doposiaľ život obyvateľov silne ovplyvňovalo najmä náboženstvo a každoročne sa opakujúci cyklus cirkevných sviatkov a udalostí. Po I. svetovej vojne prišli aj do Kunešova komunistické ideály o rovnosti a sociálnej spravodlivosti, ktoré priniesli najmä navrátilci z vojny a rýchlo sa rozšírili aj medzi baníkmi v Handlovej, kde pracovalo veľa Kunešovčanov. Od začiatku 30-tych rokov sa čoraz silnejšie presadzoval nacionalizmus, ktorý postupne prerastal do fašizmu a nacizmu. Tieto extrémne ideológie a z nich vychádzajúca politická prax si podobne ako inde na Slovensku, aj v Kunešove našli svojich prívržencov aj odporcov. Prevažná väčšina obyvateľov sa však do žiadnych politických zápasov nezapájala a snažili sa žiť svoj každodenný život a zlepšovať si v rámci možností materiálne podmienky života. Možno povedať, že až do 30-tych rokov minulého storočia si obyvatelia Kunešova svoje „nemectvo“ uvedomovali len veľmi slabo a povrchno. Boli silne naviazaní v prvom rade na rodnú obec a boli lojálnymi obyvateľmi krajiny, v ktorej žili už 600 rokov; do roku 1918 to bolo Uhorsko, potom Československo a od marca 1939 prvá Slovenská republika. Spôsobom života sa nijako neodlišovali od ostatných obyvateľov v okolí a rozdielny jazyk v prostredí, v ktorom sa prevažne pohybovali (oblasť Kremnice a Handlovej), nehral vtedy dôležitú rolu.

Významne do života obce zasiahlo Slovenské národné povstanie (ďalej „SNP“). Obec sa hneď od začiatku SNP nachádzala na povstaleckom území a v druhej polovici septembra sa ocitla priamo vo frontovej línii (pozície v obci držala povstalecká armáda, očakávajúc nápor nemeckých vojsk smerom od Handlovej). Z miestnych obyvateľov, prevažne baníkov v Handlovej a prívržencov komunistických ideí sa hneď začiatkom septembra 1944 sformovala partizánska skupina o počte asi 30 členov, ktorá prevzala v obci moc. V obci zavládol nepokoj a neistota, čo bude ďalej. Čelní predstavitelia dovtedajšej obecnej správy a Nemeckej strany (Deutsche Partei; bola budovaná na nacistickej ideológii) boli zaistení.

Počas septembra 1944 prišlo o život za známych i neznámych okolností desať obyvateľov obce. Dňa 21. septembra 1944 povstalecké orgány nariadili povinný nástup všetkých mužov z obce vo veku od 16 do 60 rokov na práce pri budovaní zákopov. Asi 300 mužov z Kunešova bolo pod ozbrojenou strážou odtransportovaných na Horehronie do blízkosti Brezno, kde boli zadržávaní až do konca októbra 1944. Pri návrate do rodnej obce došlo ku tragickej, dodnes neobjasnenej udalosti, keď 63 mužov z Kunešova bolo zastrelených neznámou partizánskou skupinou pri osade Magurka v Nízkych Tatrách. Doposiaľ známe poznatky o tomto tragickom prípade sú uvedené v samostatnom príspevku „Neznáma tragédia pri Magurke v Nízkych Tatrách“.

5. októbra 1944 obec obsadilo nemecké vojsko. Medzi obyvateľmi dochádzalo k prípadom pomsty a odplaty za príkoria počas septembrovej vlády partizánov v obci. O život prišlo osem obyvateľov obce, aktívne zapojených do SNP a partizánskeho hnutia (obec týmto padlým obyvateľom vybudovala v roku 1960 v centre obce pamätník). Deliaci čiara išla aj priamo cez niektoré rodiny, keď členovia stáli na opačných stranách pomyslenej barikády. Koncom novembra 1944 sa na príkaz nemeckých vojenských orgánov uskutočnila povinná evakuácia školských detí aj s učiteľmi a vychovávateľmi z radov starších študentov do Krkonôš/Vrchlabí.

Za najväčšiu tragédiu v histórii obce možno jednoznačne označiť nútené vysťahovanie väčšiny obyvateľov obce, ku ktorému došlo po skončení II. svetovej vojny v rokoch 1945 - 46. Na prelome rokov 1944 - 45 došlo

najskôr k nútenej evakuácii všetkých obyvateľov obce pred blížiacim sa frontom, najmä do českého pohraničia. Obyvatelia boli evakuovaní s vedomým, že sa zakrátko po skončení vojny do svojich domov vrátia. Na prelome mája a júna 1945 sa časť obyvateľov do rodnej obce z evakuácie vrátila (časti obyvateľov to nebolo umožnené), avšak to čo našli, to už nebola ich obec z ktorej pred niekoľkými mesiacmi odišli. Obec bola z dvoch tretín vypálená a zbytok domov bol vyrabovaný. Obec pri ústupe podpálili nemeckí vojaci. Navrátiť obyvatelia sa ocitli v úplne inom postavení ako pred evakuáciou. Boli pozbavení štátneho občianstva a všetok majetok im bol skonfiškovaný. Nemali nárok ani na prídely potravín. Chvalabohu sa vtedy našlo v okolitých slovenských obciach dosť ľudí, ktorí im napriek zákazu v ich ťažkom položení pomáhali prežiť, najmä poskytovaním potravín. Len malá časť obyvateľov (najmä rodiny aktívnych antifašistov a účastníkov SNP) mohla zostať žiť priamo v obci. Väčšina obyvateľov bola sústredená v internačných táboroch. V okolí Kremnice boli takéto tábory v obci Kremnické Bane a v obci Nová Lehota pri Handlovej. Následne bol zriadený sústreďovací tábor pri Novákoch, kde bolo internovaných niekoľko tisíc slovenských Nemcov. V tábore v Novákoch boli ťažké životné podmienky a na následky podvýživy a zlých hygienických pomerov tam zomrelo osem obyvateľov obce.

Odtiaľ boli potom postupne od jari 1946 vypravované vlakové transporty do jednotlivých okupačných zón Nemecka. Zámerne píšeme podrobnejšie o týchto smutných udalostiach, pretože podľa našich skúseností sú vo verejnosti takmer neznáme.

Po vojne sa život obyvateľov našej obce len pomaly dostával do ako tak normálnych koľají. Z pôvodného počtu obyvateľov obce takmer dve tisíc, zostalo po nedobrovoľnej evakuácii a vystahovaní žiť v rodnej obci niečo vyše 300 obyvateľov. Z okolitých nemeckých obcí to bolo najviac; hlavnými dôvodmi bolo, že to boli prevažne baníci, ktorých pracovná sila bola nepostrádateľná a medzi obyvateľmi bolo hodne antifašistov, účastníkov SNP. Po roku 1950 bolo zostavším obyvateľom postupne vrátené štátne občianstvo. Konfiškované majetky im vrátené neboli. V roku 1955 čsl. armáda odstránila ruiny vyhorených domov a hospodárskych objektov. Boli ponechané len múry historicky významnej budovy dedičných richtárov, tzv. Kretschen-haus. V tom istom roku bola naša obec ako jedna z posledných obcí na okolí elektrifikovaná. Pravidelné autobusové spoje z a do Kremnice začali do našej obce jazdiť od roku 1956. V roku 1950 bolo v obci založené JRD, ktoré pre nerentabilnosť bolo v roku 1955 pričlenené k Štátnemu majetku n.p. Zvolen (od roku 1960 bol zriadený Štátny majetok n.p. Kremnica). V roku 1956 sa začala výstavba komplexu maštali pre hovädzí dobytok a ďalších hospodárskych budov a zariadení pre poľnohospodárstvo na hornom konci obce. Štátny majetok bol niekoľko desaťročí najvýznamnejším zamestnávateľom v našej obci. V období socializmu akýkoľvek rozvoj obce bol limitovaný skutočnosťou, že obec bola označená ako zániková. V obci bola zakázaná výstavba rodinných domov resp. bolo to možné len na výnimku bez štátnej podpory. Okrem elektrifikácie sa žiadna ďalšia infraštruktúra v obci nebudovala. Do našej obce dlho viedla len prašná cesta, ktorá bola vyasfaltovaná až okolo roku 1970 ako posledná v celom okolí. Miestna málotriedka - 1. stupeň, bola od školského roku 1974-75 zrušená a kunešovské deti od tohto roku dochádzajú od prvej triedy do Kremnice.

Rok 1990 zastihol našu obec v nie veľmi dobrom stave. V dôsledku prístupu štátnych orgánov k našej obci, bola infraštruktúra obce značne zanedbaná. Novinkou bolo, že aspoň stratila prívlastok zániková. Zásadnou zmenou je aj to, že obyvatelia si od roku 1990 demokraticky volia svojich zástupcov: starostu a poslancov obecného zastupiteľstva. Napriek nepriaznivým východiskovým podmienkam pre rozvoj našej obce ako aj dlhodobému finančnému poddimenzovaniu, sa orgány obce snažia vytvoriť priaznivé podmienky pre život obyvateľov obce. Naša obec má v súčasnosti 201 obyvateľov a podľa výsledkov posledného sčítania obyvateľov (r. 2021) sa k nemeckej národnosti prihlásilo 13 obyvateľov (6,47 %) obce. Obyvatelia žijú vo vzájomnej zhode a porozumení a žiadne problémy na základe odlišnej národnosti sa nevyskytujú. V rámci možností sa obyvatelia snažia udržiavať a zveľaďovať svoju obec. Väčšina domov v obci bola opravená a modernizovaná. Veľkým pozitívom bolo svojpomocné vybudovanie obecného vodovodu v roku 1996, ktorý obec sama aj prevádzkuje a spravuje. V roku 2009 obec svojpomocne vybuďovala doplnujúci vodovod na trase Kremnické Bane - Kunešov, ktorý zabezpečuje prívod pitnej vody z vodárenskej nádrže Turček v čase, keď je nedostatok vody na prameni dôsledkom sucha. Obec prevádzkuje MŠ, v ktorej je prihlásených 10 detí. Počet novonarodených detí naznačuje,

že prevádzka MŠ bude pokračovať ešte minimálne ďalších päť rokov. Je to určitý symbol a nádej, že obec má budúcnosť.

V súčasnosti v našej obci nepôsobí veľa podnikateľských subjektov a tomu zodpovedajú aj pracovné príležitosti. Na poľnohospodárskej pôde v chotári Kunešova viac menej extenzívne pri malom počte zamestnancov hospodári súkromná spoločnosť JASOŇ, s.r.o. Lesnú pôdu obhospodarujú Lesy Slovenskej republiky a malú časť lesov vlastní aj Rímskokatolícka cirkev. Prevádzka firmy BRIK, a.s. v budove bývalej školy, kde sa vyrábal čalúnený nábytok, pred dvomi rokmi ukončila svoju činnosť. V súčasnosti objekt patrí súkromnému vlastníkovi, ktorý plánuje prebudovať objekt na penzión. Tento zámer môže napomôcť rozvoju turizmu, na čo dáva dobré predpoklady zachovaná príroda, lesy a lúky a dobrá ekológia. Čoraz viacej Kremničanov, ale aj turistov z celého Slovenska objavuje krásy našej okolitej prírody v každom ročnom období. Našou obcou prechádza turistická magistrála Cesta hrdinov SNP, ktorou z roka na rok prechádza viacej turistov, ktorí majú zastávku v našej obci.

Naši obyvatelia nachádzajú pracovné uplatnenie prevažne v Kremnici. Škoda, že sa už niekoľko rokoch nedarí obnoviť výrobnú činnosť v areáli spoločnosti ELKA - bývalý ASEC, a.s., kde nachádzalo pracovné uplatnenie pomerne veľa našich obyvateľov. V poslednom roku sa tam začína niečo diať, takže dúfame, že sa čoskoro dočkáme obnovenia výrobnéj činnosti. Na podnet nového investora sa znova oprášila myšlienka výstavby veterného parku v extraviláne obce, čo by predstavovalo pre obec v prípade uskutočnenia investície nové pracovné príležitosti a nemalý prílev financií do obecného rozpočtu. Zároveň je to pre obec príležitosť, aby takýmto spôsobom prispela k udržateľnému a čistému životnému prostrediu pre ďalšie generácie.

V obci pôsobí aj miestna organizácia Karpatskonemeckého spolku, ktorá sa snaží o udržiavanie pôvodných ľudových tradícií. Aktívny je najmä miestny spevokol, ktorý vystupuje pri rôznych príležitostiach v obci i mimo nej; najmä na tradičných folklórnych slávnostiach pôvodného nemeckého obyvateľstva v regióne Hauerlandu (oblasť okolo Kremnice a Nitrianskeho Pravna) ale aj v rámci celého Slovenska. Naša obec je jednou z dvoch obcí v rámci Slovenska, ktorá má z hľadiska počtu obyvateľov prihlásených k nemeckej národnosti v predchádzajúcich sčítaniach právo byť označená aj v nemčine ako Kuneschhau. V našej obci pôsobia tiež nositelia tradičných remesiel. Máme vychýreného rezbára pána Alojza Patscha, ktorý úspešne prezentuje svoju niekoľkoročnú prácu na výstavách v rámci Slovenska a záujemcom o toto remeslo odovzdáva skúsenosti na besedách a workshopoch. Ďalšou úspešnou remeselníčkou je pani Daniela Boboková, ktorá vo vlastnej dielni v Kunešove vyrába prekrásnu keramiku, ktorá zdobí stovky domácnosti v širokom regióne. Jej diela bude možné zakúpiť aj na oslave nášho výročia.

Srdečne pozývame Kremničanov a obyvateľov okolitých obcí na oslavy 680. výročia prvej písomnej zmienky o našej obci, ktoré sa budú konať v sobotu dňa 25. júna 2022. Súčasťou osláv bude aj odhalenie pamätníka obetiam doposiaľ takmer neznámej tragédie, ku ktorej došlo koncom októbra 1944, a to hromadnému zastreleniu asi 70 mužov - neozbrojených civilov, z toho 63 pochádzalo z Kunešova, pri osade Magurka v Nízkych Tatrách. O tejto tragickej udalosti sa nebudeme na tomto mieste podrobnejšie rozpisovať, pretože si to vyžaduje väčší priestor. Bližšie informácie nájdete na webovej stránke obce Kunešov. Sme presvedčení, že napriek všetkým ranám osudu, ktoré našu obec postihli, naša obec nezanikne, ako jej to mnohí neprajníci v povojnovom období predpovedali, ale naopak sme presvedčení, že je pred ňou ešte dlhá a pekná budúcnosť. Vynaložíme všetko úsilie, aby obec Kunešov bola príjemným a pokojným miestom pre život svojich obyvateľov a tiež pre pobyt všetkých návštevníkov našej obce.

Peter Slašťan

starosta obce

Ing. Viliam Neuschl

predseda KNS Kunešov